

Vanja Sutlić

ZGODOVINSKI ODNOS IN ZGODOVINSKO MISLENJE

Tema: Zgodovinski sklop

265

Temeljna naloga sodobne filozofije je *m i s e l n o* dospevanje v nekaj nenavadno *e n o s t a v n e g a*, toliko enostavnega, da se izmika vsakodnevni, na »predmete« v svetu usmerjeni zavesti – četudi omogoča in njih in zavest. To enostavno in najenostavnejše je *z g o d o v i n s k i s k l o p* v katerega se vključujejo: bistvo človeka, bivajoči [*bića*]¹ in sama bit. *Z g o d o v i n a* [*p o v i j e s t*] ni drugega kot godenje [*zbivanje*] *o d n o s a* človekovega bistva, bivajočega [*bića*] in biti. V strogem smislu je zgodovina *o d n o s*, seveda, če z njim ne razumemo formalizirane relacija relatov, v katero lahko vstopi kar koli, temveč *i z v o r n a p o l n i n a* po kateri vse zgodovinsko *j e*. Ta *o d n o s* ni nekaj naknadnega, kar predpostavlja samostojno bistvovanje [*bivstvovanje*] človeka, z ene strani, bivajočega in biti z druge. Zgodovina kot *o d n o s* šele *v z p o s t a v l j a* bistvo človeka v njegovem posredovanju med bitjo, ki se *r a z d e l j u j e* [*o d j e l o v l j u j e*] v svetu in med bivajočim(i),² ki po njej *j e*

1 Sutlić gr. *ta onta* prevaja z *,biće'*, besedo *v e č i n o m a* rabi *množinsko*, obenem se, zlasti ko je govor o *,bistvu človeka'*, vpleta pomen *,bitje'*. Slovenski *,bivajoče'* gre zato razumeti v smislu *,vse bivajoče'*. Prim. še zlasti razdelke *,Odnos kot transdukcija'*, *,Odnos kot produkcija'* in *,Odnos kot edukcija'*, oz. M. Heidegger, *Sein und Zeit*, 7. §, HGA 2, 38 | *Bit in čas*, SM 1997, 53.

2 Prim. razdelek *'Odnos kot odnos do biti in bivajočega'*.

(s o), tj. nastopa(jo) v svetu.³

Naloga sodobne misli je torej – da bi zares bila [v koraku, skupaj] z izvornim časom svoje zgodovine, da premotri poti, po katerih filozofija danes želi d o s p e - t i v b i s t v o zgodovinskega sveta, v o d n o s, v katerem kot ljudje povsod že smo, četudi v našem času najčešče in pretežno tako, da smo od njega kar najbolj oddaljeni, mu odtujeni. I z k u s t v o o d t u j i t v e (zbrano v filozofiji) je izvor težnje po dospevanju v enostavno, skladno polnino zgodovinskega bistvo vanja. Poti dospevanja v bistvo izbiramo glede na izkušeno razmerje odtujitve. Vsako prezgodnje oženje obzorja krize časa, ki nam z imperativom maksimalnega dela in poslovanja preprečuje zbrano odčitavanje njegovega bistva, nas vodi s poti v zgodovinski odnos. Za pravo potovanje potrebujemo orientacijska znamenja. Kriza časa se v filozofiji razodeva kot kriza orientacije. Vse je torej odvisno od tega, da se orientiramo tako, da zmoremo premišljati to, kar je temeljna naloga. M a r x o v o delo – ker naslavlja odtujitev s stališča izvirne domovinskosti [*zavičajnosti*], prisebnosti in resničnosti človeka, ker mu pridaje to, kar mu pripada, – človeškega bistva pa ne zmanjšuje in ne povečuje – je primerno, da nas nauči orientacije, da nam naznači miselno pot.

266

Praksa in odnos

Vsaka filozofija, ne glede na to, kakšna bi bila njena siceršnja orientacija, kot filozofija izvaja [*sprovodi*: spreva] morda tudi zgolj implicite, neka določila b i t i (bistva, bistvovanja) vsega kar je in b i s t v a č l o v e k a (načina človekovega bistvovanja). Ta konstitutivna dvojna struktura filozofije sploh sama za sebe kaže tako na odlikovanost človeškega bitja [*bíca*] pred vsemi ostalimi bivajočimi/bitji, kot tudi na »prisotnost« biti med bivajočim(i) po človeškem bistvu. To pomeni: za nas, ljudi, je mogoče govoriti o bistvu človeka zgolj v oziru na bit samo in obratno. Drugače povedano, da bit bistvuje, je »dokaz« to, da človek je. Marxova misel, po svojem poreklu filozofska, kaže isto konstitutivno strukturo: ko bistvo človeka določi kot pro-iz-vodnjo (*Praxis*),

3 Torej, zgodovinski odnos *omogoča* relacijo subjekt-objekt, ta relacija pa, kakor med drugimi misli tudi *E. Bloch* [1885–1977], ni izvor zgodovine.

Marx obenem prinaša tudi »podobo« biti kot proizvodne prirode,⁴ materije v »samogibanju«, materije kot »samodejavnosti«. Če torej v skladu z Marxovo mislijo poskušamo opisati enostavne elemente prakse v njeni filozofski, to je ontološki (b i s t v e n i) dimenziji;⁵ pa ne zgolj v ekonomski, tehnološki, industrijski, (v ožjem smislu) materialni dimenziji, tedaj pravzaprav i m p - l i c i t e izstavljamo celoten zgodovinski odnos – in to po zgoraj navedenem razlogu dvojne strukture filozofije, ki indicira polnino dejanskega [zbijskog] odnosa – pa s tem s temo [te] misli še ni e k s p l i c i t e postala njegova celota, zato ostaja nevarnost, da se en moment izolativno in abstraktno izigra na račun drugega. Polni pomen določitve bistva človeka kot p r o - i z - v a - j a n j a (*pro-ductio*) je viden šele tedaj, ko premislimo *vklučenost* bistva človeka v c e l o t o zgodovinskega sklopa. C e l o v i t o s t te celote je odločilna tema zgodovinskega mislenja.⁶ Zgodovinski odnos, po katerem smo kar smo, je najnujnejše vprašanje sodobne filozofije, če je ta predhodno – vsaj do neke mere – prišla na čisto z določilom bistva človeka kot s p r o - i z - v a n j a n - j e m.⁷

Odnos

Bistvo človeka kot p r a k s a ali proizvodjanje, je o d n o s in to tako kot o d n o s do bivajočega (stvari, »vjeti«, orodja, orožja, živali ipd.) kot tudi odnos do t i s t e g a v bivajočih [*bićima* : bitjih], kar napravi, da so bivajoči, ne pa nebivajoči. Če ne bi bil v odnosu do tega v bivajočih, človek sploh ne bi mogel biti v odnosu. *Marx* kot učitelj prakse pravi v *Nemški ideologiji*: »Kjer eksistira razmerje, tam eksistira zame, žival ni do ničesar oz. sploh ni v razmerju. Za

4 Prim. razdelek 'Odnos kot transdukcija'.

5 Kakor smo poskušali v naši študiji »Bistvo človeka i njegova odtujitev v meščanskem svetu« (v tej zbirki [str. 9 isl. V. Sulič, Bit i suvremenost | *Bistvo in sedanjost*. Prim. zadnje opombo.]

6 Prim. *Phainomena* 94/95 (2015), str. 232, op. št. 4.

7 Da bi zares uspeli vstopiti v zgodovinski odnos in tako upravičeno postali sodobni, je pogoj, da odnos resnično razumemo. Danes mu lahko zadostimo zgolj *na poti* filozofije. Kar bo iz nje same na tej poti nastalo, je odvisno od tega, *kam* je na poti.

žival njeno razmerje do drugih ne eksistira kot razmerje.«⁸

Iz tega odločilnega Marxovega stališča izhaja določitev proizvodnje (bistva človeka) kot dejavnosti, ki izvaja bivajoče iz biti in o b e n e m, s samim tem, izvaja b i t iz bivajočih v katerih je predhodno vsebovana, seveda ne kot svojstvo med svojstvi bivajočega (ali: kot bivajoče med bivajočimi), temveč kot b i s t v o bivajočega, b i v a n j e bivajočega, bistvovanje bivajočega, tj. kot to, da bivajoči s o, ne pa da n i s o. Ko pravimo; proizvodnja proizvaja bivajoče iz biti in o b e n e m izvaja bit iz bivajočih – povedano je v vsakem slučaju nekaj drugega, si pa ne nasprotuje tako, da bi se izključevalo, – nasprotno – p r o i z - v o d n j a k o t o d n o s d o b i v a j o č e g a, s e g o d i n a t e m e l j u o d - n o s a d o b i t i, tj. proizvodnja je o b o j e.

Spregovorili smo torej o o d n o s u do bivajočega in biti, kot tudi o bistvu človeka. Kaj je to o d n o s, v svoji izvorni, tj. zgodovinski polnini? Da bi to razumeli, je treba zdaj premisliti, katere enostavne, a odločilne opredelitve odnos kot odnos vsebuje.

268

Odnos kot odnos do biti in bivajočega

Pričnimo z navedenim Marxovim besedilom. Kaj pomeni, da žival n i v odnosu?⁹ Ne bi mogli reči, da ima žival različne odnose do svoje okolice (npr. ko se brani, skriva, ko beži, napada ipd.?) To faktično vsak dan govorimo/rečemo, vseeno Marx misli, da žival ni v odnosu! In zares, v strogem smislu besede, n i v odnosu, ker je z vsemi svojimi postopki tako vključena v gojenje

8 »Wo ein Verhältnis existiert, da existiert es für mich, das Tier verhält sich zu nichts und überhaupt nicht. Für das Tier existiert sein Verhältnis zu anderen nicht als Verhältnis.« Sutlić nemška stavka navaja iz zbornika *Der historische Materialismus | Historični materializem*, 2. zv., Leipzig 1932, str. 21. V jeziku izvirnega besedila se stavka glasita: »Gdje opstoji odnos tamo on opstoji za mene, životinja se ne odnosi ni spram čega i uopće se ne odnosi. Za životinju ne opstoji njen odnos spram drugih kako odnos.« V: Marx-Engels, *Rani radovi*. Zagreb 1953, str. 297. Prim. Karl Marx, Friedrich Engels: *Izbrana dela*. II zvezek, CZ 1979, str. 35: »Kjer eksistira odnos, tam eksistira zame, žival se ne »nanaša« na nič in sploh ne. Za žival njeno razmerje do drugih ne eksistira kot razmerje.«

9 V izvirniku: »Šta to znači, da se životinja n e odnosi?« «Odnositi se» sledeč nadaljnjim izpeljavam, prevajam z «biti v odnosu».

okolice, nima »točke«, s katere bi ugledala okolico k o t okolico, tj. da nima možnosti, da se stavi n a s p r o t i okolici kot taki. »Žival ni v odnosu«, to pomeni; ne more izstopiti iz vsebovanosti v okolici (tj. med bivajočimi), ostaja bivajoče med bivajočimi; ne more izstopiti do bivajočega k o t bivajočega, do tega, po čemer bivajoči so b i v a j o č e [b i ć a]. Ko Marx pravi, da »žival ni v odnosu« »do drugih«, do bivajočega, to pomeni, da žival nima odnosa do b i t i.

V polnem in pravem smislu je s a m o č l o v e k v o d n o s u, tj. on zmore nekaj (*aliquid, ens*) jemati k o t nekaj, zmore bivajoče sprejeti kot bivajoče. Ko premislimo, kaj v najenostavnejšem smislu pomeni »odnos«, potem je vidno, da je odnos [*on*] odnos nečesa k o t nečesa. Torej, ne gola relacija (povsem formalizirani odnos) med relati, temveč odnos med dvema, pri katerem je eno v odnosu do drugega, tako da drugo jemlje k o t drugo in s tem sebe obenem razlikuje od drugega k o t drugega.¹⁰ Izraz »kot« vsebuje: nekaj kot nekaj ni nasprotje česa, ampak nič (nihil). Ko sprašujemo po nečem kot nečem, po bivajočem kot bivajočem, sprašujemo po tem kar je, kakor nič, d r u g a č n o od vseh bivajočih in jih prekoračuje, sprašujemo po biti bivajočega, tj. po tem v bivajočem, kar ga napravlja [ćini : dela] za bivajoče, ne pa za nebivajoče.

269

Človek kot bitje [biće] je po odnosu, ni odnos po človeku kot bitju

Iz analize odnosa kot pravega odnosa izhaja, da je on [odnos] odnos č l o - v e k a kot bitja [*bića*] do drugih bivajočih [*bića*] in [do] biti. O c e l o v i t e m odnosu k o t odnosu je mogoče samo pogojno govoriti kot o č l o v e š k e m odnosu. O d n o s j e p o v s o d o d n o s t r o j e g a: človeka, biti in drugih

¹⁰ Tako je z odnosom do drugega *kot* drugega dana možnost, da je človek kot bitje [*biće*] v odnosu, v odnosu do svojega *bistva*: (isto, zgolj v pogledu medčloveških odnosov izraža Marxova pripomba: »V stanem pogledu je s človekom tako kot s sužnjem. Kot na svet ne prihaja ne z ogledalom niti kot filozof Fichtejeve šole: *Jaz sem jaz* – človek se prvo motri v drugem človeku. Človek Peter, šele ko sebe privede v odnos do človeka Pavla kot svojega bližnjega, privede sebe v odnos do sebe kot človeka. Ali mu je na ta način Pavel z mesom in kostmi, v svojem pavlovske telesu, velja za obliko, v kateri se ozunanja rod človek.« *Kapital I*, Zgb 1947, str. 18, op. 18.)

bivajočih. Šele na temelju celote odnosov je v odnosu – v strogem smislu – človek do biti in bivajočega. Človek kot posebno bivajoče [*biće* : bitje] se konstituira z odnosom.

Razlika biti in bivajočega in bistvo človeka

To pomeni: človek je po odnosu. Človek je človek kolikor je v odnosu.¹¹ Bistvo človeka je odnos. No, bistvo človeka ni nič zgolj ali samo človeškega, v njem je vključeno dvoje: odnos do biti in odnos do bivajočega, kot tudi tisto tretje in odločilno: to, kar kot samo odnosta dvojnostni odnos omogoča. V odnosu človeka do biti in do bivajočega vse zavisi od samega odnosa med bitjo in bivajočim. Bistvo človeka kot odnos je bistvovanje razlike biti in bivajočega.

270

V odnosu kot odnosu je vsebovano troje: bistvo človeka, bit in bivajoči [*bića*] (človeški in nečloveški). V tem je polnina pravega odnosa za razliko od praznine formalizirane relacije relativov.

Odnos in zavest kot zavestna bit (*Bewußtsein* kot *bewußtes sein*)

Kaj torej potemtakem pomeni Marxovo stališče: »Za žival njen odnos do drugih kot odnos ne obstaja«? To pomeni, da se žival – saj ne more biti v odnosu do bivajočega in do biti – s tem ne more biti v odnosu ne do sebe same, ne more biti pri-sebna, oz. kar je isto, »zavestna bit«, svobodna bit, itn. Seveda to ne pomeni, da živalim manjkajo »psihični procesi«.

Iz navedenega Marxovega stališča, ki s svojo globino izreka bistveno razliko med človekom in živaljo, izhajajo vse enostavne in za človeka bistvene opredelitve, ki smo jih našli v razdelkih našega omenjenega članka: »Odnos človeka in bivajočega«, »Odnos človeka in biti«, »Bistvo človeka kot zavestna bit: človek kot bitje razstoj (distance) in pristop k bivajočim, človek kot bitje [*biće* : bivajoče], ki iz zadržanosti med bivajočimi izstopa k biti, človek kot bitje možnosti, kot bitje bližine, kot pri-sebno,

11 »Čovjek je čovjek ukoliko se o d n o s i.« Prim. prejšnji razdelek.

s a m o – d e j a v n o itd. bitje – z eno besedo: kot bivajoče katerega bistvo je – pro-iz-vodnja.

Odnos kot proizvodnja

Premislimo, kako iz navedenega Marxovega stališča izhaja, to, da je odnos – p r o i z v o d n j a (*productio*). V bistvenem smislu je »odnos« »vodenje« (*ductio*), ker je človek kot inter-pret, posred-nik¹² med bitjo in bivajočim v odnosu, r a z – n o s i [*pr o – n o s i*] bivajoče iz biti in obenem bit razločuje [*odjeljuje*] od pred-zgodovinske vsebovanosti v bivajočih. To nošenje ima smer, ni zgolj nošenje, temveč v o d e n j e – dukcija. Ko pravimo, da človek bistvuje razliko biti in bivajočega, ne pomeni zgolj to, da je človek njen nosilec, temveč tudi njen vodivec (*ducens*) ... v svet.

271

Odnos kot spreminjanje bivajočega [*bića*] zunaj odnosa v bivajoče za odnos in s tem bivajočega po sebi v bivajoče za nas

Rekli smo, da je človek v odnosu do bivajočega na temelju odnosa do biti. Odnos kot č l o v e š k i odnos (samo človek je v odnosu) je odnos do bivajočega k o t bivajočega, do tega, kar bivajoče [*bića*] n a p r a v l j a / d e l a za bivajoče [*bićima*]. Vtoliko ta odnos bivajočih kot bivajočih [*bića kao bića*] n e p u š č a v tem, kar so, ko niso v odnosu, ko so, kakor pravimo, »po sebi«, ko so človeku z g o l j n a s p r o t i (strogo rečeno: izraz »bivajoči po sebi« in izraz »bivajoči nasproti človeka« o d n o s že predpostavljata; zunaj njega ni »bivajočega po sebi«, ni »bivajočega nasproti«, temveč zgolj in enostavno bivajoči, ki so in bistvujejo »neodvisno« od odnosa) – temveč jih [odnos] s p r e m i n j a v to, kar so za človeka, ko je [človek] v odnosu do njih k o t bivajočega [*bića*], to je, ko je v odnosu do b i t i bivajočega. Biti v odnosu do biti bivajočega pomeni s p r e m i n j a t i bivajoče »po sebi« v bivajoče »za nas« (za človeka). Kakor je, pač, odnos do bivajočega mogoč zgolj na temelju odnosa do biti, odnos človeka do bivajočega, razumljen v najstrožjem smislu, ni več spreminjanje

12 Tj. bitje razlike.

bivajočih po sebi v bivajoče za nas (za človeka), temveč spreminjanje bivajočih zunaj odnosa v bivajoče za celostni odnos (ki vključuje; bit, bistvo človeka in bivajoče). Drugače rečeno: bivajoči so bivajoči za nas (za človeka) po tem, ker sploh dospejo v odnos, katerega poslednja možnost je razlika biti in bivajočega (ali, rečeno spet drugače: odnos daje biti njeno, bivajočim njihovo, ko jih razlikovaje povezuje.)

Rekli smo, da je v odnosu kot človeške m odnosu vsebovano to, da spreminja bivajoče [*bića*]. Kaj pomeni spreminjati, če gledamo na to, da je spreminjanje odnos, ne pa zgolj gola (formalizirana) relacija v smislu »spremembe snovi«?

Odnos kot transdukcija

272

Spreminjati v smislu spreminjanja kot pravega odnosa pomeni prevažati, transducirati, ne samo preoblikovati, transformirati. Seveda, odnos je – med drugim – tudi transformacija, tj. sprememba »forme«, »esence« nečesa. Tako npr. ko se kaki materiji (npr.) tkanini daje forma (npr. obleke), ali, ko se otrok šola. Tako preoblikovanje že predpostavlja odnos v smislu prevajanja tj. spreminjanja biti. Stvari (bivajoče: *bića*) lahko preoblikujemo, ker se, po odnosu, spreminja njihova bit.

Spreminjanje je prevajanje (*trans-ductio*) bivajočega iz »bivajočih zunaj odnosa« v »bivajoče za odnos« in s tem iz »bivajočih po sebi« v »bivajoče za nas« (za človeka). Kaj pomeni transdukcija? Dobesedno prevedeno beseda »*transductio*« pomeni vodenje-preko, *prekovođenje*, prevajanje, *prevođenje*. Prefiks »*trans*« – »preko« vsebuje, da odnos prehaja preko bivajočih in gre k temu, kar je bit bivajočega. Odnos kot transdukcija ne ostaja pri bivajočih [*bićima* : bitjih] in med njimi, temveč jih *presega*. V tem »preko« (»*trans*«) je izrečena možnost spreminjanja bivajočega kot bivajočega. Če človek ne bi imel odnosa do biti, ki presega bivajoče [*bića*], četudi bistvuje zgolj >Z< njimi, >V< njih in preko [*króz*: skózi] njih – če človek ne bi imel odnosa, ki prehaja, *prelazi*, gre preko bivajočega, ne bi imel možnosti, da je v odnosu do bivajočih tako, da jih spreminja v njihovi biti, ne bi imel »točke«, s katere zmore pregledovati okolje kot okolje. V besedi »*trans*« se izraža to, da je – od vseh bivajočih – edino človek v odnosu na temelju odnosa do biti.

Razlika med »bivajočim(i) zunaj odnosa« in »bivajočim za odnos« (na kateri temelji razlika med »bivajočim(i) na sebi« in »bivajočim za nas«) je razlika z n o - t r a j biti teh bivajočih. [Ko pravimo razlika »znotraj« biti, ne rečemo: »med« bitmi, to pravimo zato, ker zares obstaja »pluralizem« bivajočih, ne pa tudi »pluralizem« biti. Bit je e n a, t. i. »monizem« biti, – a je v sebi »spremenljiva.«¹³ H e r a k l i t pravi: vse iz enega in eno iz vsega.] V odnosu se spreminja b i t bivajočega: kamen kot »vjet«, »stvar«, »res«, postane npr. sekira kot »orodje«, »priprava«, »Instrumentum« (razlika »realnosti« in »instrumentalnosti«). Spreminjanje bivajočega je mogoče zgolj s temelja spreminjanja b i t i bivajočega. Pri vsem tem je najvažnejše: spreminjanje biti ni zgolj a k t č l o v e k a, kakor si to zamišlja ves novoveški antropocentrični aktivizem, človek ni ta ki – glede na to, da sam z bitjo disponira [z] bivajočim(i) – človek ni kreator bivajočih, temveč je spreminjanje biti o d n o s človeka do biti, o d n o s, po katerem človek iz biti prinaša t o, k a r j e n j e m u ž e o m o g o č e n o, a n a s t a j a, ko se godi odnos. Z Marxovimi besedami: »On (človek, V. S.) razvija potence, ki dremljejo v njej (prirodi, V. S.) ... (Kapital I, Zgb 1947, 134) (V tem smislu smo v članku, ki sem ga navedel, pokazali, da produkcija, proizvodnja ni kreacija, ampak, kot pravi Marx, r e p r o d u k c i j a prirode).

Konkretno povedano, da kamen zmore biti sekira, ne izhaja le iz neke absolutne invencije človeka, niti iz kamna kot s t v a r i »tukaj tu«, temveč v r e a l i t a s kamna »drema« (Marx) možnost i n s t r u m e n t a l n o s t i sekire. Seveda, kaj od teh dveh b o ali pa kot nekaj tretjega itn., z g o d o v i n s k o, kot k a j bo nekaj nastopilo v zgodovinskem svetu – je odvisno zgolj od s p e c i f i - č n o s t i odnosa človeka do biti, ali, kar je samo drugi pogled istega, o s p e c i f i - č n e m p o l o ž a j u človeka med bivajočim(i), tj. o tem, kar Marx imenuje nivo in kvaliteta proizvodnih sil. Tega nivoja in kvalitete – seveda – ni mogoče odčitati že iz »bistva« odnosa,¹⁴ ampak lahko vsakič »izkustveno« ugotovimo (četudi je v vsakem odnosu vsebovano to, da je »spremenljiv«, kar se pravi z g o - d o v i n s k i). Za nas je tu pomembno imeti pred očmi, da so »proizvodne sile« povsod z g o d o v i n s k a veličina, tj. da so »rezultat« dogajanja c e l o -

13 »Spremenljivost« biti, torej ta »moment« nič(a) (*nihil*) v njem kaže na to, da je tudi bit ona sama zgolj v celoti zgodovinskega sklopa.

14 Vsekakor, če ta odnos jemljemo v abstraktno-analitičnem »preseku« [»prosjeku«].

t n e g a z g o d o v i n s k e g a s k l o p a (odnosa človeka, biti in bivajočega).¹⁵

Odnos kot produkcija

Odnos kot prevajanje bivajočih z u n a j / i z v e n odnosa v bivajoče za odnos (in tem iz »bivajočih po sebi« v »bivajoče za nas«) je p r i v a j a n j e bivajočega p r e d (lat. prefiks »*pro*« v pomenu »za« in »pred«) odnos in s tem p r e d nas, p r e d človeka. Odnos kot prevajanje je p r o i z v o d n j a (*pro-ductio*). Po odnosu so bivajoči [*biča*] p r o i z v o d i. V tem da so bivajoči za odnos proizvodi, temelji možnost, da postanejo »predmeti« (objekti) človeških »teoretičnih« in »praktičnih« odnosov.

Odnos kot edukcija

274

V odnosu kot človeškem odnosu je vsebovano to, da je odnos do bivajočega [*biča* : bivajočih] in obenem odnos do biti. Proizvodnja (produkcija) p r o i z v a j a [vse] bivajoče iz biti in obenem i z v a j a bit iz njene vsebovanosti v bivajočih zunaj odnosa.

15 Ni spekulativne »dedukcije« zgodovinske posebnosti »proizvodnih sil«, kar ne pomeni zgolj njihovega »sprejemanja na znanje«, s strani tistega, ki si jih »zgodovinsko« predstavlja, kar ne pomeni njihove »gole faktičnosti«, »zgoljšnje danosti«, ki jo gre zgolj »utrditi«. – Zgodovinski odnos (sklop) ni zgolj v svoji »formalni«, »obče veljavni« strukturi nekaj takega kot zgolj subjektivni ali objektivno »transcendentalni« pogoj nastopa faktičnih »proizvajalnih sil« in odnosov, ki jim odgovarjajo. Ni zgolj spekulativna enotnost »formalnega« in »materialnega«; temveč, prek njega, nad in pred njim takšna izvorna polnima, da so te »abstrakcije« (kot »bistvo človeka«, »bit«, »bivajoči« itd.) pravzaprav samo indikativno primerne in se »zadevi« nikdar do konca ne približajo. Zgodovinsko misljenje mora – če se mu gre za *godenje* celotnega zgodovinskega sveta – delati »distinkcije«, ki omogočajo pristop k »zadevi«. Samo se giblje v dimenziji, ki predhodi razliki »formalnega« in »materialnega«, »transcendentalnega« in »empiričnega« in jo omogoča. – V marksistični literaturi je »proizvodne sile« kot take – kolikor vemo – tematiziral samo E. Lewalter [1892–1956], »Wissenssoziologie und Marxismus«, Archiv f. Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, 64. zv., 1930. [Prim. [https://de.wikisource.org/wiki/Zeitschriften_\(Politik\)#211422-7](https://de.wikisource.org/wiki/Zeitschriften_(Politik)#211422-7)]

Tako je odnos kot človeški odnos dvojni odnos: 1. v njem se bivajoči producirajo, tj. dovajajo pred nekaj, daje se jim da so tu, in to kot tisti, ki so pred (»pro«) nečim za (»pro«) nekaj; 2. v njem se bit E-ducira, tj. dovaja iz bivajočih in se k njim [*njima*] v produkciji obenem vrača. Bit je vselej bit bivajočega, bivajoči so vselej bivajoči biti.¹⁶ Odnos kot E-duciranje se dogaja ob enemu z odnosom kot produciranjem. Odnos je eduktivna produkcija ali produktivna edukcija.

Odnos, temelj distinkcije biti in bivajočega

Iz-vajati bit iz vsebovanosti v bivajočih pomeni bit od-našati od bivajočih, ki jih [bit] pri-naša, tj., napravi da so, kar pomeni: od-deljevati, razdeljevati bit od bivajočih. Na odnosu kot E-ductio se utemeljuje filozofska distinkcija biti (*bitka, to e i n a i, e s s e*) in bivajočega (*bića, t a o n t a, e n t i a*).

275

Zaključek

Tako smo z analizo Marxovega bistvenega stališča pokazali, zakaj je zanj bistvo človeka praksa (*Praxis*) – »beseda«, ki jo [Marx] naprej pušča neeksplicirano, h kateri pa je cel njegov opus na poti. Usoda bistvenih mislecev je, da jim odločilne besede – ob nastanku – vselej ostajajo neosvetljene, tako, da po svoje, osvetlujejo vse drugo, kar je mislec povedal. Naloga tistih, ki se – zaradi »zadeve« same – nahajajo na mislečevi sledi je, da – osvetljuječ neosvetljeno – delajo korake, ki so bili prihranjeni mislecu, ko je v izvorno naletel na novo.

Naloga sodobne filozofije – zgodovinsko misljenje

Začeto strukturno analiziranje odnosa kot odnosa ne bo popolno, dokler ne prevprašamo in primerno premislimo s a m e g a »ž i v l j e n j a« o d -

16 »Bitak je svagda bitak bića, bića su svagda bića bitka.«

n o s a, tj. dokler odnosa ne ugledamo z g o d o v i n s k o [p o v i j e s n o]. Edinole tedaj, ko vse strukturne momente premislimo z g o d o v i n s k o, je mogoče do konca razumeti, da je odnos v o d n o s u, tj. j e. Naloga sodobne filozofije, tiste, ki je kar najbolj oddaljena od odnosa, [oz.] želi v njega dospeti, da pretrese kako odnos j e, da premisli z g o d o v i n s k i odnos. To pa zmore zgolj tako, ko prevlada s i s t e m a t i č n o – l o g i č n e okvire, znotraj katerih se je gibala dosedaj, zato pa ne bo postala z g o d o v i n o p i s n o, tj. preteklosti zaobrnjeno naštevanje faktov, ampak bo zares z g o d o v i n s k o, tj. proti bodočnosti usmerjeno in njej posvečeno [-] misljenje.

Filozofija in istovetnost dvojnostne zgodovine

276

Filozofija, ko si prizadeva dospeti v bistvo vsega, kar je, da bi se v njej umestila [*smjestila* : nastanila], je kot nekaj (*aliquid*), kot bivajoče (*biće, ens*) v svoji biti (*bitak, esse*), vezana na d v o j n o, č e t u d i v s e b i i s t o v e t - n o z g o d o v i n o : zgodovino tistega, ki filozofira (zgodovina č l o v e k a) in zgodovino tistega, kar se v filozofiji kaže (zgodovina samega b i s t v a vsega). Filozofije n i, ne obstaja, kolikor n i človeka, kakor je n i, če n i m a tistega, na kar je v svoji intenciji usmerjena. Z g o d o v i n a, prebivališče filozofije, je vzajemen o d n o s b i s t v a človeka in b i s t v a vsega kar je, odnos, po katerem človek j e, bistvo pa b i s t v u j e. Zunaj tega odnosa ni človeka, ki – med drugim – filozofira; in ni b i s t v a, na katero filozofija meri. Biti pomeni z g o d o v i n s k o biti, g o d i t i s e.¹⁷ Zgodovinski odnos omogoča svet, v katerem se p o k a ž e j o vsi bivajoči [sva bića], zadržujoč svojo posebičnost. V toliko filozofija v svoji biti p r e d p o s t a v l j a godenje b i s t v a človeka v o d n o s u z b i s t v o m vsega kar je, p r e d p o s t a v l j a i s t o v e t n o s t z g o d o v i n e k o t o d n o s a, še posebej – ker je bistveno p r i z a d e v a n j e, ne pa dosežek – sama s sabo indicira n e s k l a d v odnosu, s tem pa d v o j s t v o človeka in b i s t v a, – o d t u j e n o s t človeka v svojem zgodovinskem bistvu. F i l o z o f i j a j e i n d e k s o d t u j i t v e. Filozofija je mogoča edinole tam, kjer je človek o d t u j e n s v o j e m u b i s t v u, b i s t v u vsega in bivajočim v svetu. Ker filozofija,

17 »Biti znači p o v j e s t n o biti, z b i v a t i s e.«

po eni strani, temelji na odnosu bistva človeka in bistva vsega kar je (in v toliko je njena intencija smiselna), a – z druge strani – ker temelji na o d t u j i t v i človeka bistvu vsega kar (vtoliko njena intencija je i n t e n c i j a) – v toliko f i l o z o f i j a n i s p o s o b n a i z k a z a t i z g o d o v i n e d r u g a č e k o t v n j e n e m d v o j s t v u (človek + bistvo vsega) – ali, kar je isto, sposobna je izkazovati zgolj o d t u j e n o z g o d o v i n o. Tako je f i l o z o f i j a s a m a s e b i o v i r a i z p o l n i t v i l a s t n e k o n s t i t u t i v n e i n t e n c i j e – ovira prispetju v to, kar namerava, in umeščanju/nastanjanju v njem. Ker povsod ostaja p r e k o r a č e v a n j e (transcendiranje) odtujitve v elementu odtujitve – ko živi od podvojenosti zgodovine – filozofija q u a f i l o z o f i j a mora iz odtujitve napraviti »prirodno« stanje zgodovine in s tem eternizirati svoj status neuspeha, pešanja, zastojnosti. V tem je njena bistvena izkrivljenost (ideologičnost), ki dopušča, da se bistvo vsega v filozofiji kaže zgolj tako, da se s k r i v a i n o d t e g u j e, v delu filozofije pa ostane zgolj njena »senca«, ki tudi sama lahko izgine. (»Absolut«[:]:filozofija je izkrivljen ideološki izraz – nadomestek za zgodovinsko bistvo). Tam kjer – kot v sodobnem pozitivizmu – izgine tudi »absolut«, izginja tudi »senca« bistva, s tem pa filozofija postaja z g o l j i z r a z o d t u j i t v e, ki je rešen transcendiranja, pa se kot filozofija, kot napor glede dospevanja v bistvo – v sebi negira.

V tem je njena bistvena k o n s e r v a t i v n o s t, ki povsod znova reproducira in čuva odtujitev, četudi se trudi, da bi jo nekako premagala. Zaradi svoje ideološkosti in konservativnosti, filozofija sama (kot taka) nikdar ne more zares dospeti v svoj izvor, v odtujitev zgodovine. Ker ne zmore misliti korena odtujitve, ker je odtujitev njen lastni koren, nujno ne razume lastnega porekla (geneze), zato tudi ne more obenem misliti istovetnosti dvojestvene zgodovine človeka in bistva. Še več, prav nemožnost zgodovinske misli pušča v temi z g o d o v i n s k i p o l o ž a j filozofije, ali, kar je isto, b i t filozofije.

Znanstveno-predmetno [mišljenje] in zgodovinsko misljenje

Da bi razumeli, kaj se pravi zgodovinsko misliti, je treba pred tem ugledati razliko zgodovinskega misljenja¹⁸ in znanstveno-predmetnega mišljenja. Ugledanje te razlike se bo odvijalo v elementu predmetno-metodološkega razpravljanja [*razmatranja*].

Predmet posebnih znanosti o človeku je določen s posebnimi področji bivajočega, ki skupaj tvorijo celoto č l o v e š k e g a sveta. Običajno se tej – zaradi razlogov, ki jih zdaj ne moremo obravnavati – zoperstavlja celota p r i - r o d n e g a sveta, njegova področja tvorijo predmete posebnih znanosti o prirodi. Najpogostejše klasifikacije znanosti se vrše glede na t e v s e b i n s k e principe. Če se znanosti kdaj deli glede na posebne m e t o d o l o š k e interese, ki dirigirajo oblikovanje pojmov, tu kot temeljna vseeno deluje vsebinska razdelitev. Tako npr. Windelband-Rickertovo razlikovanje nomotetičnih in idiografskih znanosti ne ukinja vsebinske razdelitve naravoslovnih in t. i. zgodovinske ali »duhovnih« znanosti, temveč jo predpostavlja.

278

Strogo razlikovanje predmetnih področjih in ustreznih znanosti počiva na faktilni artikulaciji zgodovinskega sveta, v katerem skupaj ali sukcesivno srečujemo tako stvari in življenje in duševnost in orodja in družbene odnose in duhovne tvorbe itn. Sam z g o d o v i n s k i s v e t kot edinstveni predmetni okvir prirodnih in človeških bivajočih [*bića* : bitij] v tem razlikovanju sploh ni vzet v ozir. Razlog za to je, ker obe skupini znanosti v svojem raziskovalnem delu predpostavljajo b i t svojih predmetnih področij. Izhajajo torej, rečeno s Heglom, od d a n o s t i svojih predmetov. Predmet v svoji p r e d m e t n o s t i, tj. v tem, kar ga k o t predmet o m o g o č a, ni tema konkretnega raziskovanja posebnih znanosti. Predmetnost (bit) predmeta je zadeva filozofije. V toliko je filozofija – o n t o l o g i j a predmeta, ki preiskuje njegovo k o n s t i t u - c i o n a l n o g e n e z o. Ta geneza predmeta, v z p o s t a v l j e n e g a k o t predmet, nikakor ni istovetna z »prirodno« genezo določenega bivajočega, ki jo kot svoj predmet preiskuje posebna znanost (npr. teorija evolucije živih bitij; genetična psihologija in zgodovina zemlje itn.). Genetično-filozofsko (tj. ontološko) preiskovanje predmeta cilja na z g o d o v i n o predmeta k o t

18 Prim. *Phainomena* 94/95 (2015), str. 232. op. št. 4.

predmeta, a ne časovno (v smislu »trajanja«) godenje bivajočega, ki je predmet. Z vprašanjem o konstitucionalni genezi predmeta, ki zadeva p o s l e d n j i t e m e l j vsega kar obstaja, prevladamo običajno zoperstavljanje znanosti o človeku in tistih znanosti o prirodi, kakor se obenem odkriva temeljni odnos prirode in človeka.

»Poznamo le n o e d i n o znanost, znanost zgodovine. Zgodovino, gledano z obeh plati, lahko razdelimo v zgodovino prirode in zgodovino človeka. Obeh plati ni mogoče ločiti od časa: d o k l e r e k s i s t i r a j o l j u d j e, se zgodovina prirode in zgodovina človeka medsebojno pogojujeta.«¹⁹(poudarki: V. S.)²⁰ Z g o d o v i n a j e – torej – kraj, kjer se edinita priroda in človek, potemtaka tudi i z v o r g e n e z e p r e d m e t a znanosti o prirodi in človeku. »Edina znanost« – zgodovina, o kateri govori M a r x, že računa z o d k r i t o s t j o prirode k o t predmeta in človeka k o t predmeta, tj. z g o d e n j e m, k i j e o m o g o č i l o tako prirodni kot človeški »predmet«, obenem pa tudi preiskuje g e n e z o »predmeta«, njegovo »predmetnost«, tj. njegovo b i t.

279

Zaradi te dvojosti to ni znanost kakor so posebne znanosti, ampak kar najbolj odgovarja, kar je tu zares pomembno videti, Heglovi *Fenomenologiji duha*, ki je leta 1807, ob objavi, nosila tudi naslov *Znanost izkustva zavesti*. Heglov a b s o l u t, ki je v tej absolutni znanosti prišel do zavesti, je analogen Marxovi p r a k s i (*Praxis*) ki v »eni edini znanosti« – v »zgodovini« – ozavesti samo sebe in kot zavestna praksa – ali – kar je isto, »zavestna bit« prevlada stadij, v katerem je lastne predmete smatrala za t u j e, tj. stadij svoje o d t u - j i t v e.

19 »Wir kennen nur eine einzige Wissenschaft, die Wissenschaft der Geschichte. Die Geschichte kann von zwei Seiten aus betrachtet, in die Geschichte der Natur und die Geschichte der Menschen abgeteilt werden. Beide Seiten sind indes nicht zu trennen; solange Menschen existieren, bedingen sich Geschichte der Natur und Geschichte der Menschen gegenseitig.« Karl Marx: Die deutsche Ideologie, MEW 3. zv., str. 0.

20 Sutlić *Nemško ideologijo* citira iz izdaje: Karl Marx: Der historische Materialismus und Frühschriften, izdajatelj: S. Landshut, I. P. Mayer. Založba A. Kröner, Leipzig 1932, 2. zvezek, str. 10. Stavek se pri Sutliću (z njegovimi poudarki) glasi: »Mi poznamo samo j e d n u j e d i n u znanost, znanost povijesti. Povijest, promatrana s dvije strane, može se podijeliti u povijest prirode i povijest čovjeka. Obje se strane, međutim, ne mogu odijeliti od vremena: t a k o d u g o d o k l j u d i e g z i s t i r a j u, uvjetuju se uzajamno povijest prirode i povijest čovjeka.«

Pa vendar, ostane vprašanje, koliko tudi taka »absolutna znanost« še vedno, k o t z n a n o s t, mora računati z d a n o s t j o svojega predmeta, zdaj dojetega kot a b s o l u t n i predmet? Takšna filozofija kot absolutna znanost o m a g a pred nalogo mislenja z g o d o v i n s k o s t i zgodovine, ker zgodovino dojema kot zgodovino a b s o l u t a, jo s tem ponižuje, razvrednoti v njenem bistvu. Marxova intencija uresničenja filozofije ni, kot nekateri (npr. Landgrebe [1902–1992]) mislijo, prelaganje programa Heglove filozofije v dogledno prihodnost in s tem zgolj njeno faktično širjenje, tudi ne n a č e l n o razbijanje zaprtosti Heglovega zunajzgodovinskega sistema. Ona je program prevladanja predzgodovine v imenu izvorne zgodovine same. »Eshaton«, ki ga različni interpreti (npr. Löwith [1897–1975]) pripisujejo Marxu, je tuj zadnjim intencijam njegove misli. »Komunizem« kot rešena uganka predzgodovine, je poslednji cilj, samo če gledamo od predzgodovine sem; po sebi je t o r i š č e i z v o r a nasproti bodočnosti odprte, z njo nošene r e s n i č n o s t n e z g o d o v i n e.²¹ Te zgodovine ne moremo misliti v okviru in s stališča absolutne znanosti, ki že računa z danostjo svojega, četudi absolutnega predmeta, ki ji, v njenem totalnem nizu definicij o njem, sam določa smisel in domet. To zgodovino je mogoče misliti zgolj tako, da b i s t v u j e v z a v e s t n i, t j. p r i - s e b n i p r o - i z - v o d n j i b i v a j o č e g a i z b i t i v z g o d o v i n s k i s v e t. Sprava filozofije in dejanskosti, udejanjenje filozofije in obenem, uresničevanje [*obistinjavanje*] dejanskosti, ni več mogoče v ideološkem momentu »zavesti o ...«, ampak zgolj n a d e - l u p r a k s e²² in z njim.

Po svoji g e n e z i so vse znanosti zgodovinske. To ne pomeni, da so vse nastale v »času«, temveč da je zgodovinsko godenje omogočilo konstituiranje njihovih predmetov in s tem tudi njihov metodični pristop k predmetu.

Zato je p o p o m e m b n o s t i prva naloga filozofije danes, da prevpraša

21 Marx pravi v *Pariških rokopisih*: »Komunizem je nujna oblika in energičen princip najbližje bodočnosti ali komunizem kot tak ni končni cilj človeškega razvoja ...« (Prim. Rani radovi, Zgb 1953, 237)

22 *Mislím*, da ni treba poudarjati nezadostnosti zgolj »materialne« določitve prakse, ki ga je prevladal že nemški idealizem, in je obenem spravil to, kar je *Aristotel* razdelil kot *poiesis*, *praxis* in *theoria*. Sintetično razumevanje je prav tako nezadostno in predpostavlja razumevanje zgodovine – zgodovinsko misljenje, ki v praksi najdeva *zbirališče*, *stičišče izvornega*, *bistvenega godenja*.

lastne okvire možnosti mislenja – da namerava *izvajati [provoditi: v oditi]* zgodovinsko misljenje. To pa zmoremo tako, da v imenu zgodovinske misli, ki spada v odnos bistva človeka, bivajočega in biti, zapusti svojo dosedanjo teorijsko izoliranost in odtujenost ter tako preneha biti hrepenenje po *tosofon*, se vanj umesti/naseli.

Obča, epohalna je zavest v sodobni filozofiji, da je za njo, zaradi njene poslednje intencije, nujno da obračunava z zgodovino tako, da jo namerava misliti.²³

Poti mislenja zgodovine

Filozofija mora svojo zgodovinskost, nošena s podvojenostjo zgodovine same, misliti 1., zgolj kot časovnost v smislu *minljivosti [prolaznosti: prehodnosti]*, kolikor se orientira po človeku kot izoliranem momentu zgodovinskega odnosa – ali, 2., kot časovnost v smislu perenirajoče »sedanjosti«»večnosti«, če se orientira po bistvu vsega kar je, razlikujoč ga od celote zgodovine, 3., če se trudi oboje po/zvezati, ji to uspe zgolj tako, da zgodovinskost kot *minljivost/prehodnost* pripiše človeku, prisotnost absoluta v tej zgodovini pa dojema kot čudež.

Nobena od treh možnosti ni primerna, da filozofijo umesti/nastani v njeni zgodovini.

Poglejmo te možnosti, da bi postalo jasno, ne zgolj to, v čem posamezni predstavniki misli omagajo (Dilthey, Hegel-Heidegger, teistična filozofija zgodovine), temveč da bi postalo jasno, kako filozofija sama s sabo ne more rešiti vprašanja svoje geneze in zgodovine.

Pojdimo od določitve filozofije: filozofija je prizadevanje človeka, da bi dospel v bistvo vsega kar je in se v njem umestil kot v svojem domu [*zavičaju*], saj predhodno ni v njem, mu je odtujen.

Ad 1. Če filozofijo razumemo kot *človekov o prizadevanje*, človek

23 To nalogo je jasno postavil G. Krüger [1902–1972] v svoji knjigi *Grundfragen der Philosophie – Geschichte – Wahrheit – Wissenschaft* | Temeljna vprašanja filozofije – zgodovina – resnica – znanost. V. Klostermann, F&M 1958. Menil je, da sta »zgodovinskost človeka in zgodovina danes najnujnejši problem«. (str. 10.)

pa je nekaj v sebi z a p r t e g a (imanentnega) – potem se zgodovinskost človeka mora zreducirati na časovnost v smislu m i n l j i v o s t i / p r e h o d n o s t i, saj človek kot č l o v e k ni večn, temveč k o n č e n, s m r t e n, n i č e n. Zapiranje človeka v imanenco človeka zavrže vse večno, nadčasno, absolutno. No, da sencaantiteza, »večnega« ne bi ostajala še naprej, je treba človeku pripisati to, kar drugače ima »absolut«. Tedaj je človek stvarnik s e b e s a m e g a (*l'homme se fait*, Sartre; človek je svoja »pozicija«, *Setzung*, stava, Jaspers; svoj »izbor«, »samoprejemanje«, »samodoločanje« itd.) Ko sebe razume v minljivosti, je človek bistveno bodisi o m a g a n j e, koliko ostaja misel absoluta kot ozadje (Kierkegaard-Jaspers) bodisi mu je zagotovljen zgolj r e l a t i v e n uspeh, kolikor misel na absolut izgine, minljivost/prehodnost pa ostane (Gehlen, Plessner) oz. je a b s o l u t n i uspeh, če misel na absolut izgine, časovnost pa ne ostane v smislu minljivosti, temveč se človeka razume kot kontinuirani niz minljivosti/prehodnosti s transcendentalno strukturo (Dilthey, Heidegger v prvi fazi). Tu se ne misli zgodovinskosti človeka, temveč njegovo »minljivost«, »vrženost«, »ničnost«, »relativnost«, »izstopanje iz zgodovine«, »manjkavost«, »ekscentričnost«, »nedokončanost«, »odprtost«. ipd. Za to orientacijo filozofija se konstitutivno zapira v svojem prizadevanju kot prizadevanju, je imanentno dejanje, postavljanje človeka s samim seboj.²⁴

Ad 2. Če pa dojamemo, da se filozofije konstitutivno ne zapira v nekem človeškem dejanju, temveč da po svoji intenciji prekoračuje golo človeškost in sega do bistva vsega, svoji, človeški relativnosti pušča mesto za nekaj, kar jo a b s o l u t n o obvezuje. Zgodovina filozofije tedaj postane zgodovina n a p o v e d i [*o b j a v e*: razglasa] »a b s o l u t a«, v kateri nič ni človekovo, temveč vse od »absoluta« samega. Sam absolut se napoveduje v filozofiji in zgodovini (Hegel). Poleg vse te »sintetičnosti« vendarle ostaja d v o j n o s t

24 Primerno tej orentaciji je *Heideggrovo* stališče iz I. faze: »Metafizika pripada ‚prirodi čovjeka‘ ... ona je temeljno zbivanje u opstanku (Dasein) i kao opstanak sam.« | »Metafizika pripada ‚prirodi človeka‘, ona sama je temeljno godenje v opstanku (*Dasein*) in kot obstanek sam.« »Ukoliko čovjek egzistira, zbiva se filozofiranje.« | »Vkoliko človek eksistira, se godi filozofiranje«, Was ist Metaphysik, Bonn 1929, str. 28 [18–19]. [Sutlić prevaja stavke: »... Die Metaphysik gehört zur ‚Natur des Menschen‘ ... Die Metaphysik ist das Grundgeschehen im Dasein. Sie ist das Dasein selbst.« [...] »Sofern der Mensch existiert, geschieht in gewisser Weise das Philosophieren.« HGA 9, 121–122.] Prim. M. Heidegger: *Izbrane razprave*, »Kaj je metafizika«, CZ 1967, str. 134.

zgodovine in »absoluta«, zato se postavlja vprašanje: zakaj se »absolut« mora javljati? Zaradi svoje teološko-idealistične formulacije zgodovine Hegel ni mogel do kraja misliti konsekvence misli o razglasu absoluta, namreč nujnost da, vkoliko »absolut« potrebuje nekoga, da se mu javlja, da bi sploh bil, vtoliko bit ne izhaja iz njega samega po sebi, temveč iz zgodovinske napovedi/razglasa – »a b s o l u t« n i n i č d r u g e g a k o t z g o d o v i n s k i r a z g l a s. Ni »absolut« zgodovinski, ampak je z g o d o v i n a a b s o l u t n a – to je konsekvence misli o razglasu »absoluta«, ki je Hegel ni povlekel – ker zgodovine ni mogel misliti drugače kot nekaj relativnega in časovnega v smislu minljivosti, kateremu čvrstost in trajnost daje samo prisotstvo »absoluta«. Te konsekvence je povlekel Martin Heidegger v II. fazi svojega filozofiranja, ko je človeka (*Dasein*) dojel kot prisotnost biti (»Das Dasein ist das Da des Seins«.)²⁵ V tej fazi nič ne pada na človeka, ampak je vse na biti, bit sama je *p o v i j e s t*, z g o d o v i n a, seveda ne v smislu minljivosti, temveč v smislu brezrazložnega odpošiljanja (*Schickung*, od tod: *Geschick*,²⁶ *Geschichte*, *Ereignis* – dogodje in spo-ro-čilo, *iz-po-ruka*, izporočanje) »resnice biti«. Zgodovina filozofije je tu postala zgodovina biti, ki se razglaša [*objavljuje*] v filozofiji in se sama po sebi obenem skriva, ker ni istovetna z nobenim svojim konkretnim razglasom. In Heidegger, četudi mu gre za mislenje zgodovine v n j e n e m bistvu, vseeno iz zgodovine napravi zgolj zgodovino b i t i, torej e n e g a momenta celote zgodovinskega sklopa, akt zgodovine pa inkludira p a s i v n o p r e j e m a n j e zgodovinskega s strani bistva človeka, ko se je bit, ko potrebuje to bistvo, iz-poro-čila.²⁷ Človek je vselej že v resnici biti, kar pomeni – človek je po biti to kar je, ne pa po odnosu svojega bistva in bistva vsega kar je. Absolutna zgodovina (Heidegger) s svojim bistvenim f a t a l i z m o m i n b r e z r a z l o ž n o -

283

25 Primerjaj *Uvod* v navajani spis, dodan k njegovi peti izdaji leta 1949, str. 13–14, kot tudi »Über den Humanismus« | »O humanizmu« iz leta 1949, str. 15; »... človek bistvu je tako, da je ta tu »da« (das »Da«), kar pomeni svetenje biti. [... der Mensch west so, daß er das »Da«, daß heißt die Lichtung des Seins, ist.« HGA 9, 325. Prim. *Izbrane razprave* [IR], 193.]

26 »Das Sein als Geschenk, das Wahrheit schickt.« – »Über den Humanismus«, 1949 str. 26. [HGA 9, 339; IR 208]

27 »Bistvo človeka pripada resnici biti.« *ibid.*, str. 12. [... das Wesen des Menschen zur Wahrheit des Seins gehört.« HGA 9, 322. Prim. IR 191]

stjo²⁸ je zanikanje zgodovine kot zgodovine (kot zgodovinskega odnosa), ker človek kot element celote izpade prikraten, obsekan [*osakačen*]. V bistvu tu tudi ni prostora za človeka, saj vlada absolutna nujnost biti. Svoboda je tu zgolj odprtost za to, kar bit »govori«. Poleg tega, ker je treba zaradi odtujenosti in podvojenosti zgodovine (ob primatu biti) ohraniti filozofijo kot razglas [*objava*], vsi ti Heideggrovi naporu glede prevladovanja filozofije²⁹ v interesu bistvenega, zgodovinskega mislenja – iz tega napravi podvojeno mišljenje, podvojeno filozofijo, ki živi od tega da se destruiira, destruiira pa se zgolj tako, da kot filozofija živi še naprej. Torej, ne Heidegger ne Hegel nista zmogla misliti zgodovine, in to misliti tako, da se mislenje, ko se umesti / nastani v zgodovini in se poistoveti s prakso (Marx), samo najdeva na izvoru zgodovine in zgodovinsko deluje.

284

Ad 3. Moramo še na kratko opozoriti na poskus tistih, ki bi hoteli relativno in absolutno tako spraviti, da se oboje nekje sreča, a da pri tem vsako ostane to, kar je. Tako je Scheler [1874–1928] hotel misliti eno in drugo v svojem dojemanju koincidence, da bog postane človek in nastajanjem človeka v poslednji fazi svojega filozofiranja³⁰ – neopredeljeno je ostalo mesto [tega] srečanja, to [pa] je zgodovina. Če je ta poskus zedinjenja še najbližji Heglu, je Heidegger zato tudi zmogel nadaljevati Schlerjevo misel –, do tedaj se v teističnem filozofiranju o zgodovini izgublja misel sinteze in ostaja dvojstvo – prisostvo absoluta pa goli čudež. Tako pri personalistih (E. Mounier, Lacroix idr.), katolikih (H. de Lubac), protestantih (Niebuhr) četudi so vsi, v skladu z Feuerbachovo tezo, da je njihova kristologija v resnici antropologija, bliže prvi možnosti. Ta poskus »sinteze« je prej etabliranje dvojstva in paralelizem minljivega in večnega kot njuno [*njihovo*] zedinjenje. Kot taka je ta smer – bolj od prej imenovane – nesposobna misliti zgodovino.

28 Prim. M H., *Der Satz vom Grund*, 1958.

29 Prim. *Über den Humanismus*, 1949, str 47. [Prim. HGA 9, 362; IR 233]

30 Prim. *Die Stellung des Menschen im Kosmos*, 1928 str. 111: »Od početka su, prema našem nazoru, ostajanje čovjeka i postajanje boga uzajamno upućeni jedno na drugo.« | »Po naše sta človekovo ostajanje in božje postajanje vzajemno napotena druga na drugega.« Prim. M. Scheler: *Položaj človeka v kozmosu*, Nova revija, Ljubljana 1998.

Zaključek (zgodovinska kriza in udejanjene filozofije)

Naloga sodobne filozofije, torej tiste, ki si prizadeva realizirati se na Marxovi sledi, ki sledi Marxu kot učitelju prakse, da – ko si prizadeva glede prevladovanja nasprotnosti bivajočega in zavesti človeka v zavestni biti, iznaša bistvo časa in zgodovine tako, da zedini misel in zgodovino v zgodovinsko misel in miselno zgodovino. Domo-vinski / domovni [zavičajni] človek v harmonični celoti zgodovinskega sklopa, čigar vsako delo je delo zgodovine, je poslednja beseda udejanjene filozofije. Sodobna filozofija je filozofija zgodovinske krize, tj. prizadevanje človeka, da se umesti v bistvo časa, da bi lahko sodeloval pri njegovem obratu. Kriza zgodovine, ki se danes dogaja z zgodovino, ni samo skončevanje starega, ampak obenem tudi izvirno nastajanje novega. Zato je kriza eminentno zgodovinski element, nikakor prenehanje zgodovine. Filozofija zato želi prodreti v krizo, ne izogniti se ji. Samo če zares prodre v bistvo krize, bo sposobna v svojem delu prinesiti novost zgodovine in s tem okvir godenja vsega, kar prihaja. Filozofija zmore dospeti v krizole, če je sama tako korenito v krizi, da ji zaradi nje same gre, da preneha biti zgolj filozofija in se zedini s proizvodno krizo novega.

285

Prevedel^{31} Aleš Košar*

31* Prevedeno iz: Vanja Sutlić, *Bit i suvremenost*. IV. Poglavlje: Povijest, povijesni odnos i povijesno mišljenje. Biblioteka Logos, Veselin Maleša, Sarajevo 1967, str. 361–382. | ... »per festeggiare il sovvenire di un grand Uomo« ...